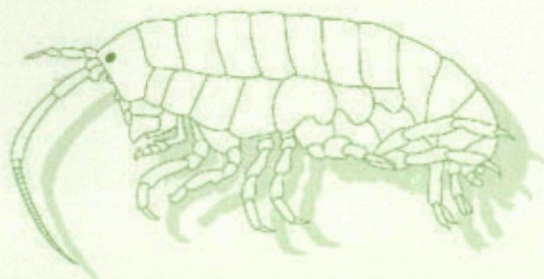

ISSN 0773-3542

Verantwoordelijke uitgever: Francis Kerckhof, Muscartstraat 14, 8400 Oostende

De Strandvlo

VLI2.

Tijdschrift
van **De Strandwerkgroep België**

Jaargang 35
2015

Periodiek van **De Strandwerkgroep, vereniging voor mariene biologie**

Voorzitter

Jean-Paul Vanderperren
e-mail : vdpjp@yucom.be

Hoogstraat 137, 1980 Zemst

☎ 015/34.07.81 (thuis)
0472/94.14.48 (gsm)

Secretaris

Tom Ameye

Spaanse Lindebaan 175, 1850
Grimbergen

☎ 0475/69.06.27
(gsm)

e-mail : tom.ameye@skynet.be

Penningmeester & ledenadministratie

Floris Verhaeghe
e-mail : plattekaas@hotmail.com

Torhoutstraat 124, 8610 Kortemark

☎ 0479/89.01.09

Redactieraad - De Strandvlo

Ingrid Jonckheere

St.-Idesbaldusstraat 20 bus 402, 8670
Koksijde

☎ 058/52.19.46 (thuis)
050/81.37.68 (ouders)
0475/25.52.82 (gsm)

e-mail : ingrid.jonckheere@west-vlaanderen.be

Guido Rappé

Kapelstraat 3, 9910 Ursel

☎ 09/374.39.68
0475/918193

e-mail : guido.rappe@gmail.com

Public Relations

Bram Conings
e-mail : bramconings@gmail.com

Weststraat 51, 8434 Lombardsijde

☎ 0473 83 48 83

Bestuurslid

Francis Kerckhof
e-mail : francis.kerckhof@mumm.ac.be

Muscarstraat 14, 8400 Oostende

☎ 0473/95.30.59

Website: www.strandwerkgroep.be - **Vragen ?** info@strandwerkgroep.be

Strandvondsten: waarnemingen@strandwerkgroep.be

Webcontact: Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ)

Abonnementsprijs 2015

- Belgische leden: **12 Euro**. Te storten op **rek. 000-1493424-12**, op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).
- Buitenlandse leden: **13 Euro**. Te storten op Bank van De Post, **BIC BPOTBEB1**, **IBAN BE19000149342412** op naam van "De Strandwerkgroep" p/a Floris Verhaeghe (zie hoger).

❖ Foto cover: Zeebrugge (foto: Hans De Blauwe)

INHOUD

Jaargang 35 nr. 3

Inhoud, bestuursmededelingen, Laagwatertabel, excursiekalender SWG 2015,	73
Excursieprogramma Slak-In-Du 2015, jaarvergadering SWG 2016	
Ingrid Jonckheere	Groenlandse walvissen en andere zeezoogdieren 77
	gezien tijdens de North Atlantic Odyssey 2015
Francis Kerckhof en Hans De Blauwe	Bijzondere vondsten – verslag nummer 7 91
Hans De Blauwe	Krabbensterfte in het Boudewijnkanaal in augustus 101
	2015 tijdens de brand in een bedrijf voor houtrecyclage
Hans De Blauwe en Francis Kerckhof	Bryozoa op stenen van het Westhindergebied 105
	(Vlaamse Banken, Noordzee)

WOORD VOORAF

Enkele van onze leden vertrokken in juni van dit jaar op expeditie van Hansweert (Nederland) naar Spitsbergen (Noorwegen). Een verslag van deze bijzondere belevenis vind je in dit nummer.

Er wordt de laatste tijd nogal wat gezocht en gevonden op onze stranden, dit blijkt uit het uitvoerige verslag bijzondere waarnemingen.

Maar het is niet alleen positief nieuws in deze Strandvlo. Een brand in een bedrijf voor houtrecyclage in de omgeving van Brugge zorgde voor een massale krabbensterfte in het Boudewijnkanaal. Onze brandweerman van dienst Hans De Blauwe volgde de toestand op de voet.

Noteer ook alvast de datum voor de jaarvergadering 2016 in je agenda. Deze gaat door op 20 februari in de Nachtegaal te De Panne. Het programma vind je op pag. 76.

Dit en nog veel meer lees je in deze uitgave van De Strandvlo.

Bestuursmededelingen

Lidgeld - NB onderaan op naametiket van De Strandvlo

Staat er op het naametiket NB dan wil dit zeggen dat het lidgeld nog niet betaald is. Wanneer na uitgave van het tweede nummer van een jaargang het lidgeld nog steeds niet betaald is dan sturen we geen tijdschrift meer op.

Het lidgeld bedraagt voor de **Belgische leden 12 Euro**; voor de **Nederlandse leden** bedraagt het lidgeld **13 Euro**.

Het lidgeld kan betaald worden op de Bank van De Post, **BIC** BPOTBEB1, **IBAN** BE19000149342412. Voor de nieuwe leden, hartelijk welkom.

(I)

Laagwatertabel Oostende -, oktober, november, december 2015 (weekends)

oktober

03/10	11:58
04/10	00:27-12:49
10/10	07:05-19:24
11/10	07:42-20:00
17/10	10:44-23:04
18/10	11:19-23:40
24/10	05:08-17:44
25/10	05:11-17:43
31/10	09:53-22:17

december

05/12	02:28-15:03
06/12	03:32-16:05
12/12	07:56-20:11
13/12	08:32-20:48
19/12	01:00-13:38
20/12	02:04-14:40
26/12	07:57-20:17
27/12	08:39-20:57

november

01/11	10:38-23:04
07/11	04:33-17:01
14/11	08:49-21:07
15/11	09:25-21:43
21/11	02:35-15:10
22/11	03:39-16:15
28/11	08:53-21:14
29/11	09:36-21:57

LW te :

Boulogne	43 min. vroeger
Calais	19 min. vroeger
Duinkerke	9 min. vroeger
Nieuwpoort	2 min. vroeger
Zeebrugge	8 min. later
Vlissingen	30 min. later

Excursiekalender SWG – 2015

- **Zaterdag 31 oktober : Kruien te Oostduinkerke.**
Afspraak : 8 uur 30 – Ter hoogte van de Scottlaan.
- **Zaterdag 28 november : Koksijde Ster der Zee.**
Afspraak : 8 uur – Op het einde van de Prof. Blanchardlaan.
- **Zondag 27 december : De Panne, Westhoekstrand.**
Afspraak : 8 uur – Op het einde van de Dynastielaan.

Excursiekalender Slak-In-Du 2015

Contactpersoon: Franky Bauwens. (franky_bauwens@hotmail.com)

- **Zondag 4 oktober : Westende Sint-Laureinsduinen**
Afspraak: 9 uur – einde 12 uur - Parking voor de Calidris Kruispunt Strandlaan en Koninklijke baan N34, 8434 Westende
Tramhalte: Westende Sint-Laureins
- **Zaterdag 5 december : Determinatienamiddag met aansluitend etentje te Sint-Andries**
Afspraak: 13 uur 30 (programma en plaats nog niet bekend)

Excursieprogramma Nederlandse SWG – 2015

* Vooraf aanmelden bij Mick Otten (06-28964475 of mjotten@kabelfoon.nl).

- **Zaterdag 3 oktober : SWG-excursie naar Yerseke.** Kijken wat er aan (nieuwe?) exoten te vinden is.
Afspraak: 12 uur 30 (*)
- **Zaterdag 28 november : SWG-excursie naar Kattendijke.** Als er belangstelling is, kunnen we daarna de pontons van Wemeldinge bezoeken.
Afspraak: 9 uur (*)
- **Zaterdag 19 december : SWG-excursie naar Neeltje Jans.**
Afspraak: 12 uur (*)

Jaarvergadering Strandwerkgroep op zaterdag 20 februari 2016

Programma

Plaats: De jaarvergadering vindt plaats in Bezoekerscentrum De Nachtegaal
Olmendreef 2 8660 De Panne

10 uur: Ontvangst met koffie

10 uur 30: Voordracht door Hans Pirlet

Hans studeerde mariene geologie aan de Universteit Gent en deed er eveneens een doctoraatsonderzoek over koud-water koraal heuvels in de Atlantische Oceaan. Sinds 2010 werkt hij op de afdeling Beleidsinformatie van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) waar hij instaat voor de uitwerking van het Compendium voor Kust en Zee.

Onderwerp: Spreekbeurt over zand

- Duiding van een aantal geologische termen
- De samenstelling en de eigenschappen van het zand in het Belgische deel van de Noordzee
- De oorsprong en processen die geleid hebben tot het zandpakket in het BNZ
- De invloed van zand op het landschap
- De economische betekenis van zand

12 uur 30: Broodjeslunch (bestelling en betaling kan tot 10 uur 30 ter plaatse worden geregeld)

13 uur 30: Administratief gedeelte.

14 uur : Voordracht door Frank Perk

Frank zijn belangstelling gaat sinds 1980 primair uit naar de zeewieren van Nederland, met name de veranderingen in de samenstelling van de zeewierenflora in de Oosterschelde. Hij is sinds 1986 redacteur van Het Zeepaard, het tijdschrift van de Nederlandse Strandwerkgemeenschap (SWG). Daarnaast ook lid van de strandwacht IJmuiden.

Onderwerp: " Zeewieren in aanspoelsel"

Een handreiking voor het herkennen van de op de Noordzeestranden meest algemeen aanspoelende zeewieren. Het eerste deel en grootste deel van de lezing gaat over de soorten die voorkomen op de inventarisatieformulieren voor het monitoren van het aanspoelsel op Nederlandse stranden. In een tweede deel worden enkele recent verschenen soorten besproken. Een derde deel kan (afhankelijk van beschikbare tijd) bestaan uit het tonen van herbariummateriaal van in de Oosterschelde verzamelde zeewieren.

16 uur: Einde

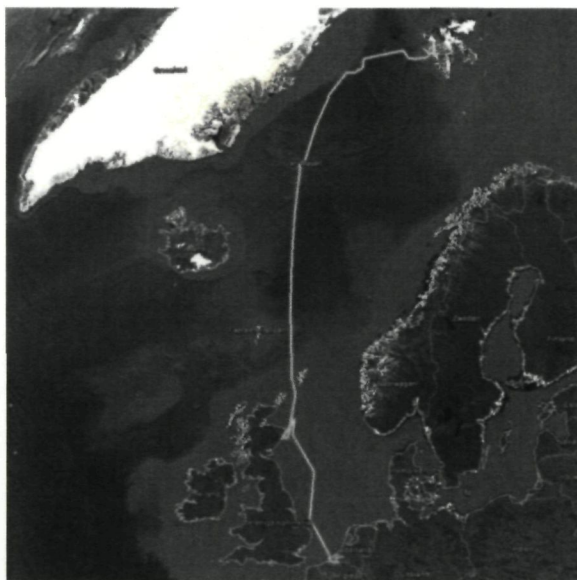
Groenlandse walvissen en andere zeezoogdieren gezien tijdens de North Atlantic Odyssey 2015

Ingrid Jonckheere

Op 31 mei 2015 vertrokken een 100-tal leden van Natuurpunt met de *Plancius* voor een elfdaagse boottrip van Hansweert (Nederland) via Fair Isle (Shetland eilanden – Groot Brittannië), Jan Mayen (Noorwegen) naar Spitsbergen (Noorwegen) (Kaart 1). Natuurpunt organiseerde de reis in samenwerking met Inezia Tours en Oceanwide Expeditions.

De *Plancius* is een schip dat in 1976 voor de Nederlandse marine gebouwd werd voor oceanografisch onderzoek en in die tijd de naam *Hr. Ms. Tydeman* droeg. Het schip werd in juni 2004 gekocht door Oceanwide Expeditions en omgebouwd tot een expeditieschip.

In dit verslag geef ik een overzicht van de waarnemingen van fauna en flora (Tabel 1 en 2), waarbij de vermeldingen van vogels onvolledig zijn. De onverwachte ontmoeting met een grote groep Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus* en de gevonden resten van weekdieren op Spitsbergen bespreek ik wat grondiger.

Kaart 1: Reisroute

Dag 1 - Westerschelde en Noordzee

Op zondag 31 mei om 15 uur vertrok het schip uit de haven van Hansweert (Nederland) richting Spitsbergen. Via de Westerschelde bereikten we de Noordzee. De eerste zeezoogdieren die we zagen, waren Gewone zeehond *Phoca vitulina*, Grijze zeehond *Halichoerus grypus* en Bruinvis *Phocoena phocoena*.

Coördinaten 20 uur: 51° 40' NB - 03° 18' OL

Dag 2 – De Doggersbank

Op 1 juni bereikten we rond de middag de Doggersbank. De Doggersbank is een ondiepe, permanent overspoelde zandbank die de Noordzee splitst in het noordelijke en zuidelijke deel. De bank strekt zich uit over een lengte van 300 km van west naar oost en is gelegen in de Engelse, Nederlandse (in de noordelijkste punt van het Nederlands Continentaal Plat), Duitse en Deense wateren. Midden op de Noordzee gelegen is de Doggersbank de grootste zandbank in de Noordzee. De bank is tussen de 18 en 30 meter diep.

Zodra we in de buurt kwamen van deze zandbank zagen we meteen veel meer zeevogels, waaronder: Drieteenmeeuw *Rissa tridactyla*, Noordse Pijlstormvogels *Puffinus puffinus*, Papegaaiduiker *Fratercula arctica*, veel Alken *Alca torda*, Zeekoeten *Uria aalge* en Jan van Genten *Morus bassanus*. We noteerden die dag ook tientallen Bruinvissen *Phocoena phocoena* en Witsnuitdolfijnen *Lagenorhynchus albirostris*, Gewone zeehond *Phoca vitulina* én Grijze Zeehond *Halichoerus grypus*. We sloten de dag af met enkele exemplaren Dwergvinvis *Balaenoptera acutorostrata* en in de verte zagen enkelen een Bultrug *Megaptera novaeangliae* die uit het water sprong.

Coördinaten 8 uur: 53° 25' NB - 01° 25' OL

Coördinaten 20 uur: 55° 48' NB - 01° 20' WL

Dag 3 - Tuimelaars *Tursiops truncatus* in Aberdeen

Het eerste deel van de dag was vooral het bekomen van de storm van 9 beaufort waarin we 's nachts verzeilden. De zee deinde nog een lange tijd na en de waarnemingen waren pover.

We moesten ook een eindje terugvaren om een gewonde passagier van boord te laten gaan. We gingen daarvoor naar de haven van Aberdeen. Bij het binnen en buiten varen van de haven zagen we enkele Tuimelaars *Tursiops truncatus* en Grijze zeehond. Daarna werd er koers gezet richting Fair Isle (het zuidelijkste Shetland eiland). Ook de Bruinvis konden we 's avonds weer noteren op onze waarnemingslijst.

Coördinaten 8 uur: 57° 28' NB - 01° 06' WL

Coördinaten 20 uur: 55° 14' NB - 01° 28' WL

Dag 4 - Wandeling op Fair Isle

Bij het ontwaken lag Fair Isle (foto 1) al voor de boeg, eerst nog in de mist, maar langzaam klarde de hemel open. Het werd een zonnige dag. Fair Isle ligt halverwege de Orkney-

en de Shetlandeilanden, een juweeltje van 5 km lang en 3 km breed, met aan de westkant kliffen tot 200 m hoog. Er wonen amper 60 mensen. We gingen in de zuidhaven aan wal met zodiacs en wandelden over het eiland tot de noordhaven. Een wandeling van een drietal kilometer. Bij aankomst op het eiland lagen aan de voet van Mathers Head enkele rustende Grijsze zeehonden op de rotsen. Nabij de noordhaven is er een vogelobservatiecentrum gevestigd en wat verder ligt Buness, een schiereiland met daarop een broedkolonie papegaaiduikers. We zagen er ook enkele Grote jager *Catharacta skua* van heel dichtbij. In de weinig overblijvende tijd probeerde ik toch even de mariene fauna en flora te bekijken. Vooral de velden Vingerwier *Laminaria digitata* met gigantische exemplaren waren indrukwekkend. Tussen de gladde ronde keien bevond zich Purperslak *Nucella lapillus*, Stompe alikruik *Littorina obtusata* en heel veel Gewone schaalhoorn *Patella vulgata*. Deze laatste worden hier wel tot 8 cm groot. Na deze deugddoende wandeling gingen we terug aan boord. Bij het vallen van de avond kwamen we in de buurt van Foula (Shetland eiland). We navigeerden langs hoge kliffen en zagen de prachtige gelaagdheid in de zandsteen. Vanaf dit punt was het een paar dagen varen tot we opnieuw land in zicht zouden krijgen.

Coördinaten 8 uur: $59^{\circ} 16' \text{NB} - 02^{\circ} 35' \text{WL}$
 Coördinaten 20 uur: $59^{\circ} 48' \text{NB} - 01^{\circ} 49' \text{WL}$

Foto 1: Fair Isle (Foto: I. Jonckheere)

Foto 2: Noordelijke butskop (Foto: P. Keirsebilck)

Dag 5 – Op zee

Een volle dag op zee met weinig waarnemingen. We zagen wel wat spuitwolken maar meer niet. Wanneer walvissen aan het wateroppervlak komen om uit te ademen stuwen ze lucht door hun spuitgat(en) en ontstaat er een soort pluim van waterdamp. Aan de vorm ervan kan je uitmaken om welke soort walvis het gaat. Enkel een Dwergvinvis, een Noordelijke Butskop *Hyperoodon ampullatus* (foto 2) en later ook een Potvis *Physeter macrocephalus* konden we met zekerheid determineren, maar die werden door slechts weinig opvarenden gezien.

Coördinaten 8 uur: $61^{\circ} 53' \text{NB} - 02^{\circ} 58' \text{WL}$
 Coördinaten 20 uur: $64^{\circ} 08' \text{NB} - 04^{\circ} 14' \text{WL}$

Dag 6 - Noordpoolcirkel

Nog voor het ontbijt dook er een groepje Witsnuitdolfijnen op. Om 8u47 overschreden we de magische poolcirkel: 66°33' Noorderbreedte. In de buurt van de cirkel troffen we een afgedwaalde jonge Klappmuts *Cystophora cristata* en nog een tweetal groepjes Witsnuitdolfijnen. De rest van de dag zagen we nog enkele Noordelijke Butskop, meestal veraf. We leerden geduldig te zijn en waren al tevreden bij het ontdekken van enkele spuitwolken of een vin. Meer kregen we niet te zien. Het vierde groepje Witsnuitdolfijnen dat langs het schip zwom, sloot de dag af.

Coördinaten 8 uur: 66° 25' NB - 05° 38' WL

Coördinaten 20 uur: 68° 35' NB - 07° 04' WL

Dag 7 – Jan Mayen

In de ochtend bereikten we Jan Mayen. Dit vulkanisch eiland behoort tot Noorwegen en is gelegen op ongeveer 550 kilometer van het noorden van IJsland en 450 km van het oosten van Groenland. Het is 373 km² groot. Er is een permanent bemand weerstation op het eiland. De 18 koppige bemanning houdt tevens toezicht en de commandant bepaalt of er door schepen landingen uitgevoerd mogen worden of niet. Jan Mayen heeft een zeer typisch landschap. De noordzijde is droog en bijna kaal, terwijl de zuidzijde meer neerslag krijgt en daardoor een weelderige mosbegroeiing kent. De hoogste top is een vulkaan, de Beerenberg (2277 m), tevens de meest noordelijk gelegen actieve vulkaan ter wereld. De laatste uitbarsting dateert van 1985. Van de flanken glijden imposante gletsjers recht de ijszee in. In theorie zijn er ongeveer 5 dagen per jaar zo weinig wolken dat de top van de vulkaan te zien is. Bij aankomst van de Plancius lag het hele eiland te blaken in de zon en dit bleef zo voor de rest van onze tijd daar.

We gingen met zodiacs aan wal op een strandje nabij Båtvika in de buurt van het kantoor van de commandant waar ook een winkeltje is en nog enkele gebouwen die dienst doen als kantoor of verblijfplaats voor de bewoners.

Megan verzamelde op het strand waar we aan wal kwamen wat uitwerpselen van een walvis. Verrassend was hoeveel skeletjes van roeipootkreeftjes daarin te vinden waren.

We wandelden ongeveer 10 km tot Kvalrossbukta. Wat vooral opviel waren de vele boomstammen die op de stranden lagen (foto 3). Deze komen van de houtkap in Rusland. Via de Russische rivieren komen ze in de zee terecht en via de stroming stranden ze op Jan Mayen.

Op onze wandeling zocht ik samen met Frank Dewinter naar enkele drijvende voorwerpen met begroeiing. Na wat zoeken vonden we een plastic emmer met enkele Eendenmosselen *Lepas anatifera* en Schilferige dekschelpjes *Pododesmus squamula*.

We wandelden langs een rots met broedende kleine alk *Alle alle* en eindigden onze tocht op het strand van Kvalrossbukta. Ook hier zagen we heel veel kelp, waarschijnlijk *Saccharina groenlandica*, al kan dit met het blote oog zo maar niet vastgesteld worden: het kan evengoed *Laminaria digitata* geweest zijn (Lund, 2014). Op het strand lagen enkele skeletresten van Groenlandse walvissen. De wind was ondertussen stevig komen

opzetten en er was even twijfel of het wel haalbaar was om met de zodiacs naar het schip terug te keren. Gelukkig geraakte iedereen veilig en wel terug aan boord. Na het verlaten van het eiland ging het richting het pakijs.

Coördinaten 8 uur: $70^{\circ} 53' NB - 08^{\circ} 41' WL$
 Coördinaten 20 uur: $71^{\circ} 08' NB - 08^{\circ} 17' WL$

Foto 3: Drijfhout op Jan Mayen met op de achtergrond de Beerenberg.
 (Foto: Ingrid Jonckheere)

Dag 8 – Zadelrob *Phoca groenlandica* en Noordelijke Butskop *Hyperoodon ampullatus*

In de ochtend beleefden de vogelaars een prachtige tijd: onder andere Zwarte Zeekoet *Cepphus grylle*, Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*, veel Noordse Stormvogels en zelfs een prachtige adulte Vorkstaartmeeuw *Xema sabini* passeerden de revue. Kleine groepjes Zadelrob deden ons glimlachen door hun komische maar sierlijke manier van in het water voortbewegen. Ze kregen van Jef als bijnaam de 'stokstaartjes van de zee'. We kregen nog een aantal Noordelijke butskoppen te zien; ze zwommen heel dichtbij deze keer. Na de lunch volgde dan een volgende hoogtepunt: Inezia gids Wesley Overman zag als eerste de spuitwolk in de verte. Het bleek een Gewone vinvis *Balaenoptera physalus* te zijn. We vertoefden een tijdje in de buurt van het dier en zetten daarna koers richting het pakijs.

Coördinaten 8 uur: $73^{\circ} 08' NB - 08^{\circ} 43' WL$
 Coördinaten 20 uur: $75^{\circ} 09' NB - 08^{\circ} 31' WL$

Dag 9 – Ijsbeer *Ursus maritimus* en Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus*

Rond drie uur bereikten we het pakijs en dat hebben we geweten. Of de kapitein het er om deed of niet zullen we wel nooit achterhalen maar het schip ging even behoorlijk op

en neer en we hoorden een schel gekras. Het sein voor velen om toch even een frisse neus te gaan halen ook al was het een gat in de nacht, donker werd het toch al lang niet meer. Het was het begin van een prachtige dag. We zagen de eerste Ivoormeeuwen *Pagophila eburnea* en wat later ook onze eerste Ijsbeer *Ursus maritimus*, een mannetje. We hadden gezien dat het dier zich wat moeilijk kon voortbewegen maar konden niet met zekerheid uitmaken wat er aan de hand was. De foto's van het dier brachten aan het licht dat het een gekwetste poot had.

Wat verder lag een Klapmuts op een ijsschots (foto 5). We zagen ook nog enkele Zadelrobben en Ringelrob *Pusa hispida*.

Later die dag beleefden we het hoogtepunt van de reis: we kwamen in een groep Groenlandse walvissen *Balaena mysticetus* (Linnaeus, 1758) terecht. Specialisten aan boord schatten dat er 85 tot 96 individuen aanwezig waren (Blog Inezia, 2015). Dit was toch wel zeer verrassend, want tussen 1940 en 2008 werden amper 41 dieren geregistreerd in dit gebied. (OSPAR, 2010). Kit M. Kovacs, autoriteit van Groenlandse walvissen van het Norwegian Polar Institute in Tromsø, omschreef de waarneming nu al als 'de vondst van de eeuw'. (Natuurbericht, juni 2015).

Zelf telde ik een 40-tal dieren en een groot aantal spuitwolken, soms tot 6 gelijktijdig. De spuitwolk is trouwens zeer kenmerkend, V-vormig en kan tot 7 meter hoog gaan (Shirihai & Jarett, 2009). Niet alleen de spuitwolk is kenmerkend maar ook de manier waarop de walvissen boven water komen. Er is niet zoveel van het lichaam zichtbaar en ze lijken wel enigszins op een olifant in zee (foto 4).

Andere kenmerken van de Groenlandse walvis

De Groenlandse walvis behoort tot de baleinwalvissen. Mannetjes worden 14 tot 17 m lang, vrouwtjes tot 20 m. De Groenlandse walvis heeft uitzonderlijk lange, zwarte baleinen die wel 4,6 m lang worden waarmee ze voedsel uit het water filteren. De bovenkaak is opvallend gebogen met aan weerszijden 240 tot 360 baleinplaten. Deze walvis heeft geen rugvin en geen keelgroeven, en kan tot 100 ton zwaar worden. Nadat recent in 5 kadavers oude harpoenpunten werden gevonden, kwam men tot de conclusie dat het dier meer dan 100 jaar oud kan worden (Perrin et al., 2002).

Verspreiding en aantallen

De Groenlandse walvis is de enige grote walvis die alleen in de arctische en subarctische wateren voorkomt, normaal tussen 55° en 82°30' N. (OSPAR, 2010). Ze verblijven het grootste gedeelte van hun leven in het pakijns en in de buurt ervan. In de winter verblijven ze vooral aan de rand van het pakijns, en dit is ook de plaats waar ze zich voortplanten. In de lente maken ze gebruik van geulen tussen het pakijns om te migreren naar meer noordelijk gelegen foerageergebieden. In de zomer en de herfst verblijven ze in gebieden waar er veel zoöplankton aanwezig is. Hun voedsel bestaat vooral uit roeipootkreeftjes (Crustacea: Copepoda) en krill (Crustacea: Euphausiacea) (Lowry, 2004).

Hun verspreidingsgebied wordt in vier gebieden opgedeeld (OSPAR, 2010):

- Spitsbergen – Barents Zee. Deze populatie stond tot nu gekend als nagenoeg uitgestorven.
- De Straat van Davis, de Hudsonbaai, de Baffinbaai en het Foxe Basin (Canada). Hier leven ongeveer 7500 dieren.
- De Beringzee, de Chukchizee en de Beaufortzee (Alaska/Oost-Siberië) waar vermoedelijk nog 11.800 dieren voorkomen.
- De Okhotskzee (ten noorden van Japan) waar het aantal op 300 en 400 dieren wordt geschat.

Foto 4: Groenlandse walvis (Foto: Patrick Keirsebilck)

Het verleden

Er wordt geschat dat er voor de start van de walvisvangst in 1611 24.000 dieren voorkwamen in de Spitsbergen – Barentszee regio (Ross, 1993).

De belangrijkste redenen om op de walvis te jagen waren walvistraan en de baleinen. Het doden van 1 dier was voldoende om de kostprijs van de volledige walvisexpeditie in de Noord-Atlantische Oceaan te betalen. Eén dier leverde namelijk 70 tot 90 vaten olie (1 vat is gelijk aan 159 liter) en 3300 tot 3750 kg baleinen op (Spencer, 1988).

- Traan (walvisolie) werd verkregen door de speklaag van het dier af te snijden en vervolgens te koken. Het werd gebruikt als lampolie, als bestanddeel voor stopverf, verwerkt tot zeep en om huiden en leer soepel te houden.
- De baleinen werden in water verhit, en konden dan in allerlei vormen worden geperst. Bekende toepassingen van balein zijn mesheften, paraplu's, waaiers,

rijzwepen, schilderijlijsten en medische instrumenten. Baleinen werden ook gebruikt ter versteviging van korsetten en hoepelrokken.

Sinds 1946 geniet de Groenlandse walvis wettelijke bescherming.

Coördinaten 8 uur: $76^{\circ} 37' NB - 06^{\circ} 54' WL$

Coördinaten 20 uur: $76^{\circ} 44' NB - 04^{\circ} 50' WL$

Foto 5: Klapmuts (Foto: I. Jonckheere)

Foto 6: Ijsbeer (Foto: I. Jonckheere)

Dag 10 – Van het pakijds richting Spitsbergen

Na de parade van de Groenlandse walvissen doken we rond 2 uur in bed. We lagen er nog maar goed en wel in of daar schalde alweer een mededeling door het schip. Het was toen 3 uur 30 en er werd een ijsbeer gezien (foto 6). De kapitein manoeuvreerde het schip voorzichtig tussen de ijsschollen zodat we wat dichterbij het dier konden komen. We benaderden het dier tot op 50 m afstand. De ijsbeer lag te rusten met in zijn buurt de restanten van zijn prooi. Het dier werd toch wat verstoord door onze nabijheid, stond recht en sleepte zijn prooi enkele meters verder weg. Het was weer een mannetje en in tegenstelling tot het eerdere geziene dier was het in goede conditie. Enkele Grote burgemeester en Ivoormeeuwen probeerden een stukje mee te pikken van de prooi. Met een glimlach op onze lippen doken we na deze prachtige waarneming toch weer voor even onze kooi in.

Om 8 uur 30 stonden we alweer fit en warm ingeduffeld klaar voor een korte vaart met de zodiacs tussen het pakijds. We verzamelden met een planktonnet wat micro-organismen. Ik nam een staal mee dat hoofdzakelijk bestond uit roeipootkreeftjes en plaatste het in alcohol. Het determineren van de roeipootkreeftjes is een hele klus en ik wachtte niet op het eindresultaat voor het publiceren van dit artikel.

Later die dag zagen we nog enkele Klapmutsen, Zadelrobber, Ringelrobber en één Baardrob *Erignathus barbatus*. We verlieten het pakijds en zetten koers richting Spitsbergen.

Coördinaten 8 uur: $77^{\circ} 06' NB - 03^{\circ} 30' WL$

Coördinaten 20 uur: $77^{\circ} 37' NB - 04^{\circ} 02' WL$

Dag 11 – Blauwe vinvis *Balaenoptera musculus* en Walrussen *Odobenus rosmarus*

Om half vijf in de ochtend werden we via de intercom gewekt met de mededeling dat er een Blauwe Vinvis (foto 7) in de buurt van het schip zwom. Iedereen uit bed, thermisch ondergoed aan en richting de dekken. Het bleek om een moeder met kalf te gaan dat amper 50 m naast het schip zwom. We bleven met het schip wat in het rond draaien zodat iedereen volop kon genieten van deze prachtige zeezoogdieren. In de verte doken de eerste spitse bergen reeds op. We naderden stilaan ons einddoel.

Later die ochtend arriveerden we op Poolepynten, gelegen aan de oostkant van Prins Karls Forland. Een lage strandwal met een binnensee en stranden aan beide kanten. Hier gingen we nog eens aan land in de hoop om walrussen (foto 8) te zien. Er lagen een 35 exemplaren op ons te wachten. We gingen met de zodiacs aan wal en verdeeld in kleine groepjes wandelden we rustig tot bij de dieren. We probeerden de dieren zo weinig mogelijk te verstoren, bleven max. 20 min. per groep in de buurt en keerden rustig terug. Op de terugweg zocht ik naar mollusken. Gezien het voedsel van de walrus hoofdzakelijk bestaat uit schelpdieren, onder meer *Serripes groenlandicus* en Afgeknotte gaper *Mya truncata* (Welch, H, 1990), dacht ik deze massaal te vinden. Maar ik had het mis: ik vond slechts één beschadigd doublet *Serripes groenlandicus*. Poolpynten is dan ook vooral een rustplaats en dit voor de mannelijke dieren. De vrouwelijke dieren vertoeven met hun kalf op en in de buurt van Frans Jozefland. Walrussen sporen de bodembewonende weekdieren op met hun snorharen in combinatie met hun ogen om ze vervolgens met hun slag tanden uit de bodem te graven. Met hun gevoelige lippen kunnen Walrussen een krachtige waterstraal produceren en daarmee bodemdieren uit een slijkbodem losmaken (Twisk et al., 2010). Ze kunnen tot 50 kg schelpdieren verorberen per dag.

Walrussen worden tot 40 jaar oud. Mannelijke dieren worden 3 tot 3,5 m lang en wegen tot 1500 kg, vrouwelijke dieren zijn iets kleiner 2,5 meter en wegen 900 kg (Twisk et al., 2010). Ze hebben twee lange slag tanden die tot één meter lang kunnen worden en wel 5 kg kunnen wegen.

De dieren rond Spitsbergen werden vroeger bejaagd. Vanaf de 16de eeuw zorgde de commerciële jacht, vooral voor de slag tanden, voor een decimering van de soort. Sinds 1952 worden ze echter beschermd. Nu leven er weer een 2000 tal exemplaren rond Spitsbergen (<http://www.npolar.no/en/species/walrus.html>).

Op weg naar ons einddoel spotten enkelen nog een Bultrug, enkele Zadelrobben en Ringelrobben.

Rond 18 uur arriveerden we in de hoofdstad van Spitsbergen, Longyearbyen. Na het diner mochten we van boord. De meesten gingen de benen nog even strekken en wandelden naar een lagune. We konden onze vogellijst meteen al aanvullen met enkele nieuwe soorten: Koningseider *Somateria spectabilis*, Rosse franjepoot *Phalaropus fulicarius*, Spitsbergen sneeuwhoen *Lagopus muta hyperborea*. Een Spitsbergenrendier *Rangifer tarandus platyrhynchus* wandelde door het stadje en liet zich gewillig fotograferen.

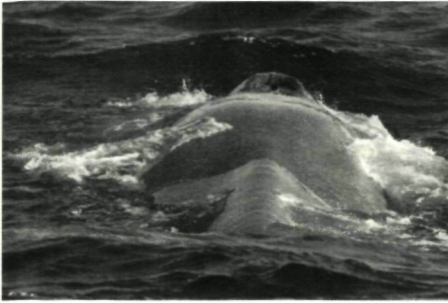

Foto 7: Blauwe vinvis zwemmend op 50 m afstand van de Plancius. (Foto: P. Keirsebilck)

Foto 8: Walrussen rustend op Poolepynten (Spitsbergen) (Foto: I. Jonckheere)

Coördinaten 8 uur: 78° 17' NB - 12° 14' WL

Coördinaten 20 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL

Dag 12 – Longyearbyen – Beluga *Delphinapterus leucas* en mollusken verzamelen

Omstreeks 1 uur 30 's nachts zagen enkelen bij de terugkeer van hun wandeling twee Beluga's foerageren in de baai nabij het schip.

Om 9 uur namen we afscheid van de Plancius. Met zodiacs werden we aan land gebracht. Ik verbleef maar 24 uur in de hoofdstad en probeerde zo weinig mogelijk tijd te verspillen. Ik ging snel naar het hotel, checkte in en maakte een lange wandeltocht langs het strand van de Adventfjorden. Nabij Bykaia – de haven van Longyear vond ik een plekje waar er schelpengruis was samengespoeld. Ik nam een klein staal van ongeveer 300 gram. Eidereend *Somateria mollissima* en Paarse strandlopers *Calidris maritima* kwamen binnen handbereik tussen de wieren die ik omdraaide zoeken naar voedsel. *Astarte borealis* (foto 9) was het meest voorkomende schelpdier. Bijna alle exemplaren waren licht beschadigd aan de top. Drie gave doubletten *Musculus laevigatus* (foto 10) en 4 lege maar gave hoorntjes *Lacuna crassior* waren wel bijzondere vondsten.

Opvallend was dat ik amper één steen vond waarop Gewone zeepokken *Semibalanus balanoides* groeiden. Op enkele *Astarte* schelpen zaten mosdierpjes.

Nederlandse naam	Schelpdieren	
	<i>Buccinum cyaneum</i>	3 ex.
	<i>Buccinum glaciale</i>	1 oud beschadigd
	<i>Margarites helycinus</i>	25 ex. waarvan 1 met operculum
Bleke scheefhoren	<i>Lacuna pallidula</i>	23 ex. waarvan 4 met operculum
Grote scheefhoren	<i>Lacuna crassior</i>	4 ex.

Atoomslak	<i>Omalogyra atomus</i>	2 ex.
Slank gordelslakje	<i>Onoba aculeus</i>	8 ex.
Ovaal nonnetje	<i>Macoma calcarea</i>	8 doubletten
Driehoekige astarte	<i>Astarte montagui</i>	1 doublet
Grote astarte	<i>Astarte borealis</i>	> 50 doubletten enkele met dier
	<i>Musculus laevigatus</i>	3 doublet + 1 klep
Zwarte streepschelp	<i>Musculus niger</i>	1 klep
Gewone mossel	<i>Mytilus edulis</i>	1 klep
Noordkromp	<i>Arctica islandica</i>	beschadigd doublet
	<i>Serripes groenlandicus</i>	beschadigd doublet
Noordse rotsboorder	<i>Hiatella arctica</i>	22 doubletten - grootste ex. 33 mm
Afgeknotte strandgaper	<i>Mya truncata</i>	1 klep
Strandgaper	<i>Mya arenaria</i>	1 doublet + 1 klep
	Zeepokken	
Gewone zeepok	<i>Semibalanus balanoides</i>	1 steen met diverse exemplaren
	Mosdiertjes	
	<i>Einhornia arctica</i>	

Tabel 1: Mollusca, zeepokken en mosdiertjes gevonden in Longyearbyen.

Coördinaten 8 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL
 Coördinaten 20 uur: 78° 13' NB - 15° 38' WL

Foto 9: *Astarte borealis* (foto: I. Jonckheere)Foto 10: *Musculus laevigatus*
(Foto: I. Jonckheere)

ZOOGDIEREN		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
08.00 am			53,25 N	57,28 N	59,16 N	61,53 N	66,25 N	70, 53 N	73,08 N	76,37 N	77,06 N	78,17 N	78,17 N
			1,25 O	1,06 W	2,35 W	2,58 W	5,38 W	8,41 W	8,43 W	6,54 W	3,30 W	12,14 O	12,14 O
20.00 pm		51,40 N	55,48 N	55,14 N	59,48 N	64,08 N	68,35 N	71,08 N	75,09 N	76,44 N	77,37 NN	78,17 N	78,17 N
		03,80 O	1,20 W	1,28 W	1,49 W	4,14 W	7,04 W	8,17 W	8,31 W	4,50 W	4,02 W	12,14 O	12,14 O
1	Potvis	<i>Physeter macrocephalus</i>				*							
2	Bultrug	<i>Megaptera novaeangliae</i>	*									*	
3	Groenlandse Walvis	<i>Balaena mysticetus</i>								*	*		
4	Blauwe Vinvis	<i>Balaenoptera musculus</i>										*	
5	Gewone Vinvis	<i>Balaenoptera physalus</i>							*				
6	Dwergvinvis	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>	*			*							
7	Beluga	<i>Delphinapterus leucas</i>											*
8	Butskop	<i>Hyperoodon ampullatus</i>				*	*		*				
9	Tuimelaar	<i>Tursiops truncatus</i>		*	*								
10	Witsnuitdolfijn	<i>Lagenorhynchus albirostris</i>	*				*						
11	Witflankdolfijn	<i>Lagenorhynchus acutus</i>	?										
12	Bruinvis	<i>Phocoena phocoena</i>	*	*									
13	Klapmuts	<i>Cystophora cristata</i>					*			*	*		
14	Grijze Zeehond	<i>Halichoerus grypus</i>	*	*	*	*							
15	Zadelrob	<i>Pagophilus groenlandicus</i>						*	*	*	*	*	
16	Baardrob	<i>Erignathus barbatus</i>									*		
17	Ringelrob	<i>Pusa hispida</i>								*	*	*	
18	Gewone Zeehond	<i>Phoca vitulina</i>	*	*									
19	Walrus	<i>Odobenus rosmarus</i>										*	
20	Ijsbeer	<i>Ursus maritimus</i>								*	*		
21	Poolvos	<i>Vulpes lagopus</i>										*	
22	Spitsbergenrendier	<i>Rangifer tarandus platyrhynchus</i>											*

Tabel 2: Waarremingen van zoogdieren en gebied

Besluit

In totaal werden op deze reis 20 zeezoogdieren waargenomen, waarvan sommige heel dichtbij het schip, en meer dan 100 vogelsoorten.

Het hoogtepunt van de reis was ongetwijfeld de onverwachte waarneming van tientallen Groenlandse walvissen langs het pakijns voor de oostkust van Groenland. Over de herkomst van de dieren werden enkele theorieën geopperd. Mogelijk waren ze er al altijd, en werden ze nooit gezien, ofwel kwamen ze van de dichtstbijgekeerde populatie in Baffinbaai, en zwommen ze na het smelten van het pakijns naar de Groenlandse zee. Het samentroepen van zoveel dieren wijst er op dat er veel voedsel aanwezig was.

Sea Watch Foundation (2015) maakt melding van een waarneming van een Groenlandse walvis (*Balaena mysticetus*) voor de kust van Cornwall (UK) op 20 februari 2015. Haelters & Kerckhof (2015) refereren ook naar andere waarnemingen van zeezoogdieren op ongewone plaatsen. Er lijkt dus iets aan de hand met de verspreiding van walvisachtigen.

Het is in ieder geval hoopgevend dat er enkele tientallen Groenlandse walvissen tijdens deze reis werden gezien.

Het zoeken naar schelpdieren op Spitsbergen was een leuke afsluiter van deze toch wel indrukwekkende reis.

Tot slot verwoordt de toespraak van de expeditieleider Brent op de laatste avond nog het best de belevenis: *“Je zal het verhaal van deze reis vertellen, met een brede glimlach om de mond, maar niemand zal echt begrijpen wat een bijzonder avontuur we hebben beleefd!”*

Dankwoord

Een woord van dank aan de begeleiders van Natuurpunt, Inezia Tours en Oceanwide expeditions voor de deskundige begeleiding, interessante lezingen en de organisatie van de trip. Aan Jan Haelters, Francis Kerckhof en Guido Rappé voor het nalezen van de tekst. Patrick Keirsebilck voor het ter beschikking stellen van enkele foto's. Frank Dewinter en de andere reisgenoten van de SWG voor hun gezelschap en een heel speciale dank aan Leen voor de goede zorg bij de terugkomst.

Summary

The author reports on the observations made during a naturalists trip from the Netherlands to Svalbard, crossing the North Sea (Dogger bank, Scotland's eastcoast), passing by Fair Isle and Jan Mayen. Apart from the usual species of seabirds and marine mammals (for the latter see table 2), one spectacular observation jumped out: a pod of about 90 bowhead whales *Balaena mysticetus* along the east coast of Greenland. The species used to be abundant in this area, before whaling almost drove the stock to extinction. It may be a promising sign of recovery, though an occasional incursion from West Greenland or further away (N-Canada, Alaska) remains possible. Table 1 presents a list of molluscs picked up at the beach of Longyearbyen (Svalbard), together with the common barnacle

Semibalanus balanoides. On plastic drift wrecked at Jan Mayen the stalked barnacle *Lepas anatifera* and the bivalve mollusc *Pododesmus squamula* have been found (GR).

Literatuur

- HAELTERS, J. & F. KERCKHOF, 2015. Opduiken van Atlantische 'megafauna' in onze wateren in de late zomer, het najaar en de winter van 2013 – 2015. De Strandvlo, 35(2): 37-45
- HAROLD, E. WELCH & KATHLEEN MARTIN-BERGMAN, 1990. Does the Clam *Mya truncata* Regenerate Its Siphon after Predation by Walrus? An Experimental Approach. Arctic, 43 (2): 157-158
- INEZIA BLOG, 2015. <http://www.ineziatours.nl/category/blog-2015-north-atlantic-odyssey-met-natuurpunt>.
- LOWRY, L.F., SHEFFIELD, G. AND GEORGE, J.C. 2004. Bowhead whale feeding in the Alaskan Beaufort Sea, based on stomach content analyses. Journal of Cetacean Research and Management 6(3): 215-223.
- LUND, L., 2014. Morphological Diversity in *Laminaria digitate*. Norwegian University of Science and Technology. Thesis. 64 p.
- NATUURBERICHT, 10 JUNI 2015. Uitzonderlijke groep bijna uitgestorven walvissen in Groenlandzee. Natuurpunt, België.
- OSPAR, 2010. Background Document for Bowhead whale *Balaena mysticetus*. 20p.
- PERRIN, F., WÜRSIG B., THEWISSEN J.G.M., 2002. Encyclopedia of Marine Mammals. Academic Press, San Diego.
- ROSS, W.G. 1993. Commercial whaling in the North Atlantic sector. In: J.J. Burns, J.J. Montague and C.J. Cowles (eds) The Bowhead Whale. Society for Marine Mammalogy, Allen Press, Lawrence, Kansas. Special Publication (2): 511-561
- SEA WATCH FOUNDATION, 2015. Mystery whale in Cornish waters challenges experts but leads to exciting conclusion – a first for Britain and Europe. www.seawatchfoundation.org.uk, geraadpleegd op 9 maart 2015.
- SHIRIHAI H. & B. JARETT, 2009. Whales, dolphins and seals. A field guide to the Marine Mammals of the world. Uitgeverij A&C Black, London. 384 p.
- SPENCER, W.T., 1988. Whales of the world . E.J. Brill, Published and distributed by Bess Press in Leiden. 310 p.
- TWISK, P., A VAN DIEPENBEEK & J-P BLEKKER, 2010. Veldgids Europese zoogdieren. Knnv uitgeverij, Zeist. 368 p. (<http://www.npolar.no/en/species/walrus.html>).

Bijzondere vondsten – verslag nummer 7

Francis Kerckhof en Hans De Blauwe

Dit verslag behandelt de periode december 2014 tot en met augustus 2015. We sprokelden waarnemingen op waarnemingen.be, de website van onze Strandwerkgroep en nu ook op Facebook. Daarnaast zijn er ook onze eigen waarnemingen en deze die ons bereiken via e-mail. Voor alle duidelijkheid, we vermelden het jaartal niet meer, dus waarnemingen van december zijn van 2014, de overige van 2015.

Wieren

Op 27 december verzamelde Hans De Blauwe een roodwiertje op een dam aan het Sterneneiland in de voorhaven van Zeebrugge. Hij raakte niet tot een identificatie en raadpleegde de wierenexpert Herre Stegenga die het herkende als *Gelidium pusillum*. Deze soort was al gemeld van Belgische strandhoofden in Engledow, *et. al.* (2001). Aäron Fabrice vond op 9 januari een eigenaardig wier aangespoeld te Nieuwpoort-Bad. Dankzij opnieuw Herre Stegenga weten we welk wier het is! Het gaat om een *Halurus equisetifolius*. Dit wier spoelt heel zelden aan langs onze kust, het leeft op rotsen en in getijdpoelen. Vermoedelijk komt dit exemplaar uit het Kanaal. Op 28 mei vonden Manu Dumoulin en Hans De Blauwe vier thalli van Sausijsjeswier *Scytosiphon lomentaria* vastgehecht aan de pontons in de Jachthaven van Zeebrugge. Ook Wakame *Undaria pinnatifida* en Japans bessenwier *Sargassum muticum* waren er van de partij. Op de SWG-excursie op 7 juni nam Francis Kerckhof een staaltje van een wier mee om thuis te identificeren, het was *Desmarestia viridis*. Jan Mees vond een aangespoelde thallus van Suikerwier *Saccharina latissima* te Oostende op 4 februari en op 22 februari Vingerwier *Laminaria digitata* te Nieuwpoort.

Zeevonk *Noctiluca scintillans* is gemeld door Guido Rappé op 9 en 20 mei in de jachthaven van Zeebrugge, de SWG-excursie zag het er nogmaals op 7 juni.

Hydrozoa – hydroïdpoliepen, hydroïden

Op 4 januari vond Hans De Blauwe een aangespoelde kolonie Vertakte zeespriet *Nemertesia ramosa* te Lombardsijde. De hydromeduse *Eutonina indicans* werd gemeld door René Billiau van Nieuwpoort met 1 exemplaar op 29 april en 18 exemplaren op 30 april; vervolgens vond Liam Bossant er eentje aangespoeld te De Panne op 3 mei en René meldde er nog 4 op 4 mei 2015, weerom te Nieuwpoort. Op 1 mei rapporteert Francis Kerckhof ze algemeen aanspoelend in de waterlijn Raversijde.

Nemopsis bachei of Baches knotsklokje is opgemerkt door Manu Dumoulin en Hans De Blauwe in de jachthaven van Zeebrugge op 28 mei. Op dezelfde plek kon de SWG-excursie ze bewonderen op 7 juni. Een week later blijken ze massaal voor te komen op

het strand: op 15 juni ving Lode Janssens in De Panne bij elke schep zeewater exemplaren van 7 à 8 mm, de dag voordien zag Francis Kerckhof dat er veel in de laagwaterlijn lagen te Raversijde, en hij zag er nog: op 7 juli Raversijde en op 23 augustus telkens in de waterlijn, op 23 augustus samen met het kwalletje *Eucheilota maculata*.

De hele winterperiode spoelde Zeecypres *Sertularia cupressina* regelmatig aan op de stranden van de west- en middenkust. Zo zag Francis Kerckhof dat er op 21 december talrijke kolonies met gonothecen in de vloedlijn lagen te Raversijde. Maar vooral in april was de soort prominent aanwezig. Op 5 april waren te Raversijde talrijke fertiele kolonies her en der aangespoeld te vinden en verstrengeld in de netten van strand vissers (Francis Kerckhof), op 7 april meldde Lode Janssens ze van De Panne en op 8 april bood Nieuwpoort hetzelfde beeld: massaal, overal aangespoeld (en ineengedraaid) en verstrengeld in de netten van strand vissers.

Op 18 augustus vond Francis Kerckhof te Raversijde talrijke hydromedusen van *Aequorea forskalea*, (foto 1) een soort Lampenkapje. Ze lagen op het strand tussen de strandribbels. Dat was blijkbaar een uitloper van de invasie die de Nederlandse kusten aandeed. Over dit fenomeen komt een artikel in "het Zeepaard".

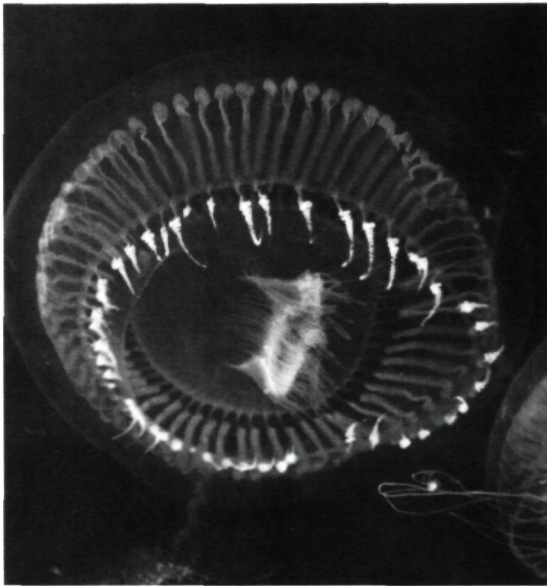

Foto 1: *Aequorea forskalea* (foto: H. De Blauwe)

Op 30 augustus vond Hans De Blauwe drie *Aequorea*'s op het strand van Zeebrugge, twee daarvan waren duidelijk het Lampenkapje *Aequorea vitrina*, de derde vermoedelijk *Aequorea forskalea* maar zijn tentakels waren niet goed meer telbaar.

Overige neteldieren

De Oorkwal *Aurelia aurita* gaat van start met een melding van een kwal in de Zwinmondig door Johan Claessens (20 april) en in de jachthaven van Zeebrugge door Guido Rappé (9 mei), daarna volgen waarnemingen van de stranden door Antoon Ovaere, Stefaan Brinckman, Hans De Blauwe, Bram Conings, Tom Ameye, Sebastiaan Hanouille, Lise Verhaeghe, David Kempeners, Peter Bastiaensen, Serge Allein, Francis Kerckhof en Eric Halet, steeds in kleine aantallen en het valt ook op dat de dieren kleiner zijn dan normaal. Heeft de lage temperatuur voor een latere of geringere algenbloei gezorgd waardoor er een voedseltekort was voor de kwalen? In totaal zijn er maar 16 meldingen en een totaal van slechts 62 exemplaren! Op 7 juni zien de deelnemers aan de SWG-excursie veel oorkwalpoliepjes op de pontons vastgehecht.

Van de Kompaskwal *Chrysaora hysoscella* zijn er 15 waarnemingen altijd van weinig exemplaren, het hoogste aantal per waarneming is twee! De eerste werd gezien op 4 juni, de voorlopig laatste op 30 augustus. Waarnemers zijn: René Billiau, Eric Halet, David Kempeners, Bram Conings, Liam Bossant, Koen Thonissen, Serge Allein, Kelle Moreau, Peter Bastiaensen, Lise Verhaeghe, Sebastiaan Hanouille, Kris De Wit en Hans De Blauwe.

Van de Blauwe haarkwal *Cyanea lamarckii* zijn er ook maar tien waarnemingen, dit tussen 14 juni en 11 juli. Er is een duidelijke piek tussen 30 juni en 2 juli met een totaal van 278 exemplaren, buiten die piek gaat het om 3 exemplaren. Waarnemingen werden gemeld door René Billiau, Peter Bastiaensen, Bram Conings, Sebastiaan Hanouille en Lise Verhaeghe.

Van de Zeepaddenstoel *Rhizostoma pulmo* tellen we in 2015 tot eind augustus 5 exemplaren, de eerste op 19 juli (Eric Halet), vervolgens 7 augustus (René Billiau), 8 augustus (Eric Halet) en ten slotte op 26 augustus vindt Liam Bossant 2 exemplaren.

De Amerikaanse ribkwal *Mnemiopsis leidyi* werd in 2015 eerst opgemerkt te Nieuwpoort door Bas Drukker, hij vond op 11 maart 4 exemplaren. Dan was het wachten tot 5 augustus in het Boudewijnkanaal waar Hans De Blauwe tientallen jonge exemplaren voorbij zag zwemmen. Na een zware brand langs de Pathoekeweg waarbij een gigantische hoeveelheid bluswater in het Boudewijnkanaal terecht kwam, kon hij eind augustus geen Amerikaanse ribkwallen meer aantreffen. Ten slotte meldt René Billiau een exemplaar van Nieuwpoort op 20 augustus 2015.

Na de storm van 25 juli vond Mark Jacobs op 26 juli 4 kolonies *Dodemansduim* *Alcyonium digitatum*, 3 eivormige van ca 5 cm en een groter stuk van 12 x 6 cm; "zo mooi en vers licht roze heb ik ze nog nooit gevonden hier op het strand" schrijft hij.

Weekdieren

Aäron Fabrice telde op 9 januari twintig levende Purperslakken *Nucella lapillus* op een strandhoofd te Nieuwpoort-Bad. Een tiental daarvan zat dicht bijeen om te paren en eitjes

te leggen. Op 25 januari ging hij ondanks de sterke wind terug purperslakken zoeken op deze plaats, samen met Luc David, Francis Kerckhof, Noah Heylen en Sharon Kesteloot. Hij nam foto's van een kleurvorm met fijne streepjes. Dezelfde dag zag Hans De Blauwe heel veel purperslakken te Zeebrugge op de Westdam en vond er daartussen veel met hetzelfde fijne streepjespatroon.

Op 4 april raapte Lode Janssens op het strand van de westkust 40 Wenteltrapjes *Epitonium clathrus* op, waarvan 4 levende. De dag voordien, op 3 april, had Mark Jacobs er ook al een met dier gevonden tussen De Panne Leopold-monument tot de Franse grens. Lode vond op 4 april ook een mooie zwart verkleurde Hongaarse muts *Capulus ungaricus*.

Opmerkelijk is de stranding van talrijke levende Grote tepelhoorns *Euspira catena* op het strand van Nieuwpoort-Bad – maar ook richting Koksijde. Tussen 3 en 11 april werden tientallen exemplaren gemeld door Linda Coopman, Ronald Beinfet, Aäron Fabrice en Francis Kerckhof. Mogelijk waren de dieren dichterbij de kust gekomen en werden ze door de noordwesterstorm van 1 april op het strand geworpen. Aäron vond op 8 april en 16 mei een fragment van het typische cirkelvormig eikapsel van deze soort tussen aanspoelsel te Nieuwpoort-Bad. Op 26 juli vond Mark Jacobs een exemplaar met dier in Sint-Idesbald.

De Afgeknotte gaper *Mya truncata* is tegenwoordig zeldzaam maar zo nu en dan worden er gemeld, Jan Mees vindt er een met dier op 4 februari op het strand van Oostende Halve Maan. Op 7 maart lag er een doublet te Koksijde Sint-André (Francis Kerckhof). Tijdens het paasweekend van 4 en 5 april, na een noordwesterstorm, waren er veel te vinden op de Nieuwpoortse stranden. Roland Bienfet meldt er enkele nog levend van Nieuwpoort – Bad. Aäron Fabrice vindt vele doubletten aan de kant van het Oosterstaketsel. Ronald vond verder een tiental Otterschelpen *Lutraria lutraria* met dier. Dat deze tweekleppigen die normaal diep ingegraven leven nog levend aanspoelen zegt iets over de kracht van de storm van de vorige dagen. Franky Bauwens vond op 16 juni op het Klein strand van Oostende, net naast het strandhoofd van het Westerstaketsel, een vers doublet (zonder vlees) van ongeveer 5 cm van een strandgaper *Mya arenaria*. Mogelijk was dit exemplaar uit het havengebied of de Spuikom afkomstig en dat is vermoedelijk ook zo voor de Kokkels *Cerastoderma edule* die Jan Vanhoutte op 8 februari aantroef op datzelfde strand, hij vond een vers doublet en een levend dier.

Na de storm van eind maart vindt Aäron Fabrice verse doubletten van de Grote strandschelp *Macra stultorum* een soort die tegenwoordig veel minder waargenomen wordt. Op 3 april vindt hij er een tussen Oostduinkerke Duinpark en Groendijk en de dag nadien 3 op het strand van Nieuwpoort Bad. Op 4 april in Nieuwpoort-Bad vindt hij bovendien nog 1 doublet Aziatische tapijtschelp *Venerupis philippinarum*.

Op 29 december vond Francis Kerckhof in de vloedlijn op het Halve Maan strand te Oostende de lege huls van een plastic zaklamp met daarop enkel Noorse rotsboorders

Hiatella arctica en verschillende Holteschelpjes *Kellia suborbicularis*. Die ontdekte hij pas na het opendraaien van de huls in de groeven van de verbinding tussen de body en het venster van de lantaarn. Daar had zich ook een Kleine paardemossel *Modiolus phaseolina* gevestigd. Verder zaten er op de lamp nog enkele Schilferige dekschelpjes *Heteranomia squamula*, een soort die regelmatig op drijvende voorwerpen aan te treffen is.

In april werden enkele malen dwerginktvijjes *Sepiola atlantica* waargenomen te Nieuwpoort Bad: Ronald Bienfet vond 3 exemplaren in de eblijn tijdens het paasweekend van 4 en 5 april. Waarschijnlijk waren die uit een strandnet afkomstig want Aäron Fabrice en Francis Kerckhof zagen op 8 april deze super schattige diertjes in een nog niet geleegde fuik op het strand en ook op 11 april zaten er opnieuw enkele inktvijjes in datzelfde net.

“De Gewone pijlinktvis *Loligo vulgaris* trekt in het voorjaar naar ondieper water om te gaan paren en eieren te leggen, de eieren worden afgezet in strengen door meerdere vrouwtjes aan iets. In één eierstreng zitten wel meer dan honderd eitjes. Door de sterke wind en stroming raken sommige eiertrossen los en spoelen dan aan op het strand”; dit konden we lezen op Aäron Fabrice’ facebook pagina toen hij op 16 mei een aantal aangespoelde eiertrossen gevonden had op het strand van Nieuwpoort-Bad. Dezelfde dag meldt Antoon Ovaere een eitros op het strand tussen De Haan en Wenduine. De dag nadien gaat Hans De Blauwe actief op zoek naar dergelijk eitrossen tussen Zeebrugge en Blankenberge en hij treft er inderdaad ook eentje aan. Op 24 mei vindt Pierre Fourez er twee te Koksijde en ten slotte vinden Bram Conings en Sebastiaan Hanouille er nog één te Nieuwpoort. Op 26 juni vindt Aäron Fabrice te Nieuwpoort een gestrande Gewone pijlinktvis.

Op 17 april doet Aäron Fabrice een mooie waarneming toen hij op een strandhoofd in Nieuwpoort-Bad een levende stompe alikruik *Littorina obtusata* aantrof. De stompe alikruik leeft voornamelijk op bruinwieren aan rotskusten, vandaar dat die soort hier zeldzaam is.

Op 22 februari waren Franky Bauwens en Dominique Verbeke blij met de vondst van het schild van de Gedoornde zeekat *Sepia orbignyana* dat ze deden tijdens een wandeling van Zeebrugge naar Blankenberge. Francis Kerckhof vond op 30 mei te Raversijde een vers maar beschadigd exemplaar tussen de talrijke aangespoelde Sepia schilden. Op 26 april vond Mark Jacobs 100 eiertrossen Zeekat *Sepia officinalis*.

In de winter en voorjaar waren er op de stranden van de westkust regelmatig doubletjes en verse kleppen te vinden van de Wijde mantel *Aequpecten opercularis* de meeste hadden ongeveer dezelfde afmetingen zo rond de 3 à 4 cm. Op 24 januari 2015 vindt Francis Kerckhof verschillende verse doubletten in het aanspoelsel te Nieuwpoort-Bad, een paar dagen later, op 25 januari meldt Luc David minsten 12 verse doubletten van Koksijde. Nog in januari de 31ste meldt Jef Desaever 2 doubletten van Oostduinkerke-Schipgatduinen. Ook in maart en april worden er gevonden, op 7 maart 1 doublet te Sint-

Idesbald (Aäron Fabrice) en op 22 maart vindt René Billiau een doublet te De Panne. Van het strand van Nieuwpoort-Bad komt een waarneming van 1 doublet gedaan door Aäron Fabrice op 4 april en Mark Jacobs meldt de vondst van twee verse losse kleppen met kleine muiltjes op 6 april van Sint-Idesbald. Jonge Muiltjes waren trouwens regelmatig op de aangespoelde Wijde mantels te vinden.

Geleedpotigen

Op 8 maart 2015 ging André Rappé strandpieren trekken met een aaspomp op het strand van Duinbergen. Met die pomp trok hij tot zijn verbazing een vreemd kreeftje ophoog. Het had een lengte van ongeveer 65 mm. Hij fotografeerde het en bewaarde het in de vriezer. De waarneming kwam via Jan Mees op waarnemingen.be terecht waar administrator Hans De Blauwe dit opmerkte. Via Google kon hij de vinder opsporen en telefonisch contact leggen. André Rappé stemde in om het diertje af te staan om het op te nemen in de collectie van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN). Via Cédric d'Udekem, die de identificatie als *Pestarella tyrrhena* (foto 2) bevestigde, is het bewaard op alcohol en in de collectie van het museum opgenomen. Volgens Cédric behoort dit gravende kreeftje, zonder Nederlandse naam, tot de familie Callianassidae (gravende Burchtkreeftjes). De soort leeft in Belgische wateren op de zandbanken uit de kust en is ook bekend van zandsuppleties op onze stranden.

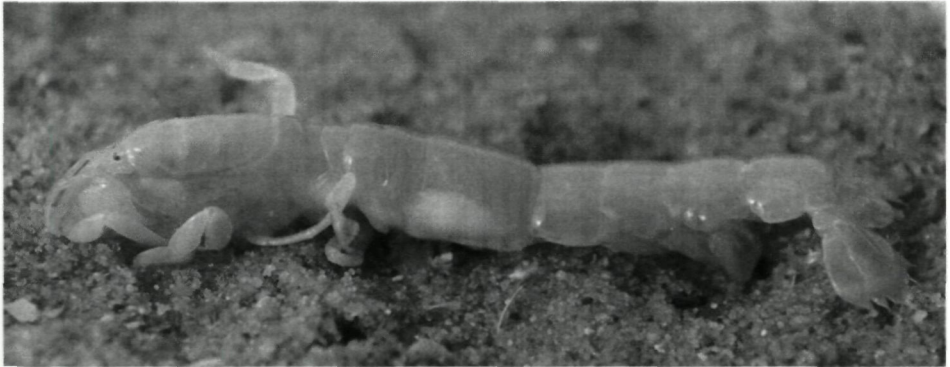

Foto 2 : *Pestarella tyrrhena* (foto: H. De Blauwe)

Deze waarneming betreft de eerste in situ waarneming op ons strand. Op 11 mei 2015 ging Hans De Blauwe een nachtelijk kijkje nemen in het Boudewijnkanaal ter hoogte van de Herdersbrug. Met een zaklamp hoopte hij wat kwalen aan te treffen, maar behalve zeedruijjes waren er geen. Opvallend was de aanwezigheid van krabben daar. Er zaten langs de kant ongeveer tien krabben per lopende meter. Als je rekent dat het kanaal meer dan 20 km oever heeft, dan moet het totaal aantal krabben aanzienlijk zijn. Ongeveer een derde van het aantal waren Strandkrabben *Carcinus maenas*, de overige twee derden waren Penseelkrabben *Hemigrapsus takanoi*. Er waren regelmatig schermutselingen

tussen individuen te zien. Op die plaats zaten ook een vijftal Havenpissebedden *Ligia oceanica*.

De Gezaagde steurgarnaal *Palaemon serratus* wordt meer en meer aangetroffen. Op 2 april viste Franky Bauwens er een ter hoogte van Oostende Centrum en op 8 april vond Francis Kerckhof een levend (maar niet al te levendig) exemplaar in een bijna uitgedroogd poeltje op het strandhoofd naast het westerstaketsel in Nieuwpoort-Bad. Hij plaatste het dier in een grotere pool waarna het weer op zijn positieven kwam en snel wegzwoom. In augustus vond hij de soort altijd tussen de garnalen in de netten van kruiers actief te Raversijde.

Mark Jacobs vermeldt van 26 juli, na de storm van de dag voordien, zéér veel (duizenden, tienduizenden) dode Gewone zwemkrabben *Liocarcinus holsatus*, soms wel 100 per m² met daartussen ook Grijs zwemkrabben *Liocarcinus vernalis*, enkele tientallen Breedpootkrabben *Portunus latipes*, maar veel minder Strandkrabben *Carcinus maenas* waarvan enkele geïnfecteerd met het Krabbezakje *Sacculina carcini* en ook op minstens een Gewone zwemkrab zag hij een krabbezakje. Verder lagen er zeer veel (honderden, duizenden) Heremietkreeften *Pagurus bernhardus*, meestal zonder huisje, maar hij vond er wel een dat als huisje een landslak, genre Witgerande tuinslak *Cepaea hortensis* gekozen had.

Op 28 mei zien Manu Dumoulin en Hans De Blauwe Steeloog-aasgarnalen *Mesopodopsis slabberi* onder de pontons in de jachthaven van Zeebrugge, het waren er vele duizenden, een nooit gezien aantal. Op de SWG-excursie van 7 juni waren het er al veel minder, er werden toen maar een tiental exemplaren gezien. Op 19 augustus ving René Billiau naast 47 Gewone zwemkrabben *Liocarcinus holsatus* ook 4 Grijs zwemkrabben *Liocarcinus vernalis*.

Luc David vindt op vrijdag 30 januari op het strand van Nieuwpoort Bad een stuk isolatie (?) met Gewone eendenmossels *Lepas anatifera*. Na de noordwesterstorm van 1 april vindt Francis Kerckhof op de stranden rond Oostende enkele voorwerpen met Gewone eendenmossels, namelijk een rode bak te Raversijde, een zwarte visbak te Mariakerke en op het Oosteroeverstrand een opengesneden halve groene bidon. Op de voorwerpen zaten de exemplaren her en der verspreid, telkens kleine van enkele mm naast enkele grotere, volwassen individuen. Op de visbak van Raversijde zaten bovendien 2 exemplaren van de ruwe eendenmossel *Lepas pectinata*. In die periode spoelden ook elders voorwerpen met eendenmossels aan, zo vindt Mark, op het stuk strand tussen De Panne Leopold I-monument tot de Franse grens op 3 april een stuk plastic met 8 Gewone eendenmossels. Hij vermoedt dat gezien de tractorensporen op het strand, er mogelijk meer voorwerpen waren aangespoeld maar dat de grotere stukken al waren weggehaald.

Bryozoa

Francis Kerckhof verzamelde op 24 januari aangespoeld plastic te Nieuwpoort. Hij liet Hans De Blauwe de kolonies op naam brengen. Hij trof vier soorten aan: de algemene *Schizomavella linearis* en de Haarcelpoliep *Bicellariella ciliata*. *Schizomavella sarniensis* en *Crisia ramosa* waren er ook op aanwezig maar zijn niet opgenomen in De Blauwe (2009). Het is de eerste keer dat deze soorten op een Belgisch strand met zekerheid werden aangetroffen. Het plastic was afkomstig van krabbenfuiken zoals die gebruikt worden in het Kanaal. Het blijft dus de moeite om aangespoeld plastic te onderzoeken op aanwezige fauna, niet alleen om nieuwe soorten voor de regio te ontdekken, maar ook om trends in verspreiding en frequentie na te gaan. René Billiau trof tijdens het kruien te De Panne op 25 april talrijke kolonies Zijdemosdiertjes *Vesicularia spinosa* aan. Dat is vrij laat voor deze soort, normaal spoelen ze tijdens de herfst en winter massaal aan. Zouden ze later los gekomen zijn van de bodem dan andere jaren?

Wormen

Op 1 december vinden Dirk Laga en Raymond Simons tijdens een gidsbeurt op het strand van Oostende Halve Maan bij laagwater in het zand een lange bandvormige worm die erg opviel omdat hij heftige undulerende bewegingen maakte. Het dier brak snel in 2 stukken die allebei nog lange tijd heftig bewogen. Francis Kerckhof probeerde de worm te identificeren. Het bleek een Nemertine of snoerworm te zijn maar om tot op de soort te geraken, dat bleek moeilijker. Er zijn 2 verwante soorten beschreven *Cerebratulus fuscus* en *Cerebratule marginatus* maar omdat het dier zich nogal plastisch gedroeg konden de onderscheiden kenmerken niet duidelijk waren waargenomen worden. *Cerebratulus* sp. worden zo nu en dan in subtidale sedimentstalen aangetroffen.

Na het zomerstormpje van 25 juli werden op de stranden van de westkust 2 Fluwelen zeemuizen *Aphrodite aculeata* gevonden: op 26 juli vond Mark Jacob er een in aanspoelsel tussen Sint-Idesbald en Koksijde Ster der Zee en op 27 juli 2015 vond René Billiau er nog een op het strand van De Panne.

Op 5 april vonden Jan Vanhoutte en een aantal strandgidsen een exemplaar van vermoedelijk de Pauwkokerworm *Sabella pavonina* tussen de stenen van een strandhoofd te Lombardsijde. Daarvan zat ook een exemplaar vastgehecht op een aangespoeld plastic bodemloos emmertje, de typische ingang van een kreeftenfuik, dat Francis Kerckhof op 3 februari vond op het strand van Oostende Halve Maan.

Vissen

De Kleine pieterman *Echiichthys vipera* doet het goed in ondiep water aan onze west- en middenkust. In de netten van de kruiers lijken ze steeds talrijker te worden. In elke trek van kruiers die Francis Kerckhof afgelopen zomer op de Oostendse stranden bekeek waren ze aanwezig, soms zitten er tientallen in een trek. En elders is het niet anders: René Billiau ging kruien te De Panne op 25 april en ving 16 exemplaren, op 2 augustus zelfs 86. De dieren liggen verborgen in het zand, met enkel hun kopje en giftige rugvin boven,

te wachten op een garnaal om op te peuzelen. Toch maar die voetbescherming aandoen om in de branding te spelen? Dit lijkt geen loze waarschuwing, want Lode Janssens ziet op 15 juni bij de garnaalvisser te paard aan de Doornpanne een 50-tal Kleine Pietermannen, waaronder een paar heel grote. Op 26 juli lagen er circa 200 dode Kleine Pietermannen in aanspoelsel tussen Sint-Idesbald en de Ster der Zee (Mark Jacobs).

Bij de garnaalvisser van 15 juni zat er ook een Spiering *Osmerus eperlanus* in het net. Liam Bossant vond op 13 augustus een 17 cm lange Spiering dood aangespoeld op het strand van De Panne. Er zijn nog meldingen van Spieringen aan de kust van René Billiau, Kris De Wit, Sebastiaan Hanouille; Lode Janssens en Francis Kerckhof melden eind juni 2015 vele exemplaren in alle formaten in netten van kruiers. Op 15 augustus vond Griet Nijs een dode Zeeprink *Petromyzon marinus* op het strand van Lombardsijde.

Op 3 april vond Mark Jacobs op het strand van Sint-Idesbald een niet zo verse snotolf *Cyclopterus lumpus*. Op 12 mei vond hij bij een strandkruier op hetzelfde strand een levende Driedoornige stekelbaars *Gasterosteus aculeatus* toch een zeldzame waarneming.

Roggeneikapsels zijn tegenwoordig zeldzaam en als er al aanspoelen zijn het meestal kapsels van de stekelrog *Raja clavata*. Op 22 februari vonden Franky Bauwen en Dominique Verbeke er 7 tijdens een wandeling van Zeebrugge naar Blankenberge. Begin maart spoelden verse eikapsels van de Stekelrog langs een groot deel van de kust aan. Dat was het geval op 5 maart te Raversijde, ongeveer 1 per 150 m met tussen de kapsels van de Stekelrog ook enkele van de Gevlekte rog *Raja montagui*. Ook op de andere stranden rond Oostende en Middelkerke lagen de kapsels. En ook op de westkust waren de kapsels van de stranding van 5 maart te vinden: op 7 maart lagen er nog tientallen in een oude vloedlijn met verdroogde wieren op het Koksijdse strand tussen de Yachting Club (Sint-Idesbald) tot Oostduinkerke Sint-André, al waren er vermoedelijk al veel weggewaaid.

Op 5 augustus raapt Franky Bauwen en Dominique Verbeke bij de westerstrekdam van Zeebrugge een eikapsel van een Gevlekte rog *Raja montagui* op.

Er werden ook 2 eikapsels van de Blonde rog *Raja brachyura* gemeld. Die zeldzame kapsels vallen op door hun grote afmetingen. Op 6 april lag er een te Sint-Idesbald, het was een mooi groot eikapsel van 120 x 70 mm dat Mark Jacobs oprapte en Nadine Olivier vond er ook een op het strand naast het Casino van Middelkerke toen ze daar op 23 juni met een zeeklas op stap was.

In het voorjaar waren er een paar meldingen van sardines. Op 3 april vond Mark Jacobs er eentje op het strand van De Panne Leopold-monument tot Franse grens en op 11 april zag Francis Kerckhof er een in een fuik op het strand van Nieuwpoort-Bad samen met onder andere jonge haring. Lode Janssens zag op 30 april een exemplaar in het net van kruiers die bezig waren te Sint-Idesbald.

In augustus merkte Francis Kerckhof regelmatig jonge exemplaren – een tot twee – van de Grauwe poon *Eutrigla gurnardus* op in de netten van kruiers te Raversijde. Dat was het geval op 8 en 9 augustus en op 22 en 23 augustus. Op die dagen zat er telkens veel “haar”, in elkaar gedraaide poliepenkolonies, in de netten en weinig garnaal.

Op 30 april zag Lode Janssen een Grote zeenaald *Syngnathus acus* in de netten van de kruiers te Sint-Idesbald. Het was een mannetje met eitjes. Ten slotte wist een kruier aan Francis Kerckhof te vertellen dat hij omstreeks half augustus een mini zeepaardje aangetroffen had in zijn net te Raversijde.

Summary

The papers reports on observations of marine organisms made along the Belgian coast from December 2014 till August 2015. Algae, the dinoflagellate *Noctiluca*, hydrozoans, jellyfish, mollusks, crustaceans (decapods, mysids, stalked barnacles), polychaets, a nemertean and fish are the taxonomic groups represented. (GR)

Literatuur

- DE BLAUWE, H. (2009). Mosdierpjes van de Zuidelijke Bocht van de Noordzee. Determinatiewerk voor België en Nederland. Uitgave Vlaams Instituut voor de Zee, Oostende: 464pp.
- ENGLEDOW, H.; SPANOGHE, G.; VOLCKAERT, A.; COPPEJANS, E.; DEGRAER, S.; VINCX, M.; HOFFMANN, M. (2001). Onderzoek naar (1) de fysische karakterisatie en (2) de biodiversiteit van strandhoofden en andere harde constructies langs de Belgische kust: eindrapport van de onderhandse overeenkomst dd. 17.02.2000 i.o.v. de Afdeling Waterwegen Kust van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en infrastructuur, Administratie Waterwegen en Zeewezen. Rapport Instituut voor Natuurbehoud, 2001.20. Universiteit Gent/Instituut voor Natuurbehoud: Gent & Brussel, Belgium. 110 + annexes pp.

**Watergang 6
8380 Dudzele**

**Muscarstraat 14
8400 Oostende**

Krabbensterfte in het Boudewijnkanaal in augustus 2015 tijdens de brand in een bedrijf voor houtrecyclage

Hans De Blauwe

Het Boudewijnkanaal verbindt de ringvaart van de stad Brugge met de haven van Zeebrugge. Het kanaal is 16 km lang en 7 meter diep met overwegend schuine oevers. Het is een stilstaand brak water met influx van zeewater ter hoogte van de zeesluizen en influx van vervuild zoet water ter hoogte van de sluis aan de ringvaart en diverse lozingen van onder meer het waterzuiveringsstation en wassing van zand in zand- en grindbedrijven. De Blauwe (1999) beschrijft de waterkwaliteit op het einde van de 20ste eeuw. Langsheen het kanaal en dan vooral aan weerszijden van de Pathoekeweg zijn meer en meer bedrijven zich komen vestigen. Het kanaal herbergt een typische havenfauna met veel exoten maar ook inheemse zeedieren zoals mosselen *Mytilus edulis* en zeesterren *Asterias rubens*, beide in reuzenformaat.

Op 8 augustus 2015 breekt brand uit in recyclagebedrijf Geldof gelegen tussen de Pathoekeweg en het Boudewijnkanaal. Een hoop afvalhout bestaande uit paletten, kratten, kabeltrommels, balken, zaagresten, spaanplaten, multiplex-platen, mdf-platen, osb-platen, geschilderd hout, afbraakhout en meubelhout, is begonnen branden. Een witte tot vuilwitte rook, met de geur van een slechte barbecue en een enorm hoge concentratie fijn stof waait richting St-Pieters. Later, als de wind draait is de geur waarneembaar tot in Oostende en Knokke.

Aanvankelijk wordt de brand bestreden door de brandweerkorpsen van Brugge, Knokke en Blankenberge. Een brand kan je op drie manieren bestrijden: de brandstof wegnemen, de zuurstof afdekken of de temperatuur doen dalen. De hoop is zo groot, naar schatting 100 m lang, 50 m breed en 20 m hoog, dat de brandstof wegnemen geen optie is, mede door een gebrek aan plaats om die naartoe te voeren. Door die enorme omvang is afdekken van de zuurstoftoevoer ook uitgesloten. Gecontroleerd laten opbranden is ook niet aan te raden, des te meer omdat er een bijna even grote hoop hout vlak naast ligt, waarop de brand zou kunnen overslaan. Blijft maar één optie over: massa's water erop spuiten.

Er wordt bijstand gevraagd aan de Civiele bescherming en die komen ter plaatse met materieel en manschappen van de kazernes van Jabbeke, Liedekerke en Brasschaat. Van in het begin is bluswater gepompt uit het Boudewijnkanaal. Met de superkanonnen en pompen van de Civiele Bescherming erbij wordt op piekmomenten tot 30.000 liter per minuut op de brand gespoten, dit betekent dat per anderhalf uur de inhoud van een Olympisch zwembad op de houtstapel terecht komt. Omdat het houtafval dakpansgewijs op elkaar gestapeld ligt, loopt het meeste water er zonder veel effect af. Daarom wordt er

continu met bulldozers en kranen in de hoop gewoeld om de brandhaarden te kunnen bereiken. Na een achttal dagen dag en nacht blussen is de brand uit.

Gedurende de blussing liep het overgrote deel van het bluswater terug naar het Boudewijnkanaal, in waterloopjes van meters breed en centimeters hoog, met de kleur van koffie en een indringende geur van geweepte spaanderplaten. Het spreekt voor zich dat dergelijk bluswater allesbehalve proper is en dat dit geen goede zaak is voor de waterkwaliteit in het Boudewijnkanaal. Mogelijk is het bluswater vervuild door verf en lijm die op het houtafval zaten en met wateroplosbare verbrandingsproducten.

Op 14 augustus communiceerde de stad volgende aanbevelingen:

“Vorige week zaterdag vond een houtstapelbrand plaats bij bedrijf Geldof nv, Pathoekeweg 212, 8000 Brugge. De brandweer en de civiele bescherming zijn nog steeds met nabluswerken bezig. Dit duurt langer dan gepland en brengt ook het nodige fijn stof met zich mee. Bewoners in de omgeving van de Pathoekeweg werden zaterdag verzocht ramen en deuren te sluiten. Met het einde van de bluswerkzaamheden in zicht worden bewoners in Sint-Pieters, en vooral de omgeving van de Pathoekeweg 212, aangeraden terrassen, tuinmeubelen en dergelijke te spoelen vóór verder gebruik. Ook de groenten uit de tuin worden zoals gewoonlijk best gewassen. Daarnaast wordt ook aangeraden om binnenshuis met nat te reinigen want fijn stof kan via deuren en kieren naar binnen raken. Reden tot ongerustheid is er echter niet. Het gaat immers over preventieve maatregelen. De luchtkwaliteit wordt continu gemonitord. Deze is momenteel genormaliseerd maar vertoont afhankelijk van de windrichting en activiteiten op de blussite soms hogere pieken fijn stof. Met betrekking tot het recreatief gebruik van het Boudewijnkanaal wordt ten stelligste afgeraden om er te roeien, te kajakken en te zwemmen. Dit vanwege verminderde waterkwaliteit (vooral ter hoogte van de Herdersbrug) veroorzaakt door bluswater. Er geldt eveneens een tijdelijk visverbod.”

Wie met een zaklamp langs het kanaal zoekt, ziet bij nacht in het water langs de oever honderden krabben naar voedsel zoeken. De dominante krab is de penseelkrab *Hemigrapsus takanoi*. In het kanaal komt ook, maar in mindere mate, de strandkrab *Carcinus maenas* voor. In januari 2014 werden talloze foto's genomen van een IJsdruiker *Gavia immer*, die foerageerde op de Zwemkrab *Liocarcinus holsatus* in het insteeddok. De Chinese wolhandkrab *Eriocheir sinensis* wordt heel zelden in het Boudewijnkanaal waargenomen en is er misschien slechts aanwezig tijdens de trek naar zee voor het parseizoen. Een week voor de brand ving ik nog meerdere jonge Amerikaanse ribkwallen *Mnemiopsis leidyi*. De mossel en de Japanse oester *Crassostrea gigas* zijn de dominante tweekleppigen.

Ondanks het verbod om onder normale omstandigheden vis of mosselen uit het kanaal te consumeren wegens de historische vervuiling, zijn er nog altijd mensen die in de omgeving van Lissewege mosselen plukken voor consumptie. Tot vrij recent harkte iemand mosselen van de bodem, naar verluidt voor de verkoop aan een restaurant! Na het

plaatsen van paaltjes aan het wegje ter hoogte van de afgebroken café Den Overzet is deze activiteit niet meer opgemerkt. Tijdens de brand, ondanks de indringende geur van spaanderplaten en de aanwezigheid van honderden dode krabben, was een koppel bezig met mosselen verzamelen. Toen ik dit afraadde riep de man terug: "ze zien goed wi menère". Ik was daar namelijk op 14 augustus 2015, ter hoogte van "De Ponte", op 4,5 km van de brand, een kijkje gaan nemen naar toestand van de krabben. Het was me al opgevallen dat een paar dagen na het uitbreken van de brand alle krabben het water verlieten en in een smalle strook op de oever zaten. Ze zaten in een band van 25 cm breed en bedekten de oeverbodem compleet. Ik schatte dat over een lengte van 10 cm kanaal er aan één zijde wel 30 penseelkrabben zaten. Uiteindelijk bleken de krabben over de gehele lengte van het kanaal aan weerszijden op het droge te zitten. Een ideaal moment om een schatting te maken van de populatie in het kanaal, met uitzondering van de dokken: 600 krabben per meter kanaal x 16.000 meter betekent 9.600.000 penseelkrabben. Op 14 augustus 2015 blijkt overal de helft van dit aantal te zijn overleden. Ongeveer 5 miljoen krabben hebben het loodje neergelegd.

De oorzaak van deze krabbensterfte was een gebrek aan zuurstof in het water van het Boudewijnkanaal. Door de influx van bluswater was de BOD (Biochemische zuurstofvraag) gestegen waardoor de hoeveelheid zuurstof in het water nul werd. De krabben verlieten het water en zo lang hun kieuwen vochtig blijven, kunnen ze blijven ademen. Ze hadden dan nog eens pech met het zeer warme en droge weer. Enkel de krabben die in de schaduw van een paaltje of rotsblok of van een andere krab verbleven, konden overleven.

Er werd gevreesd voor een heuse milieuramp met vissterfte en geurhinder maar na een paar fikse regenbuien normaliseerde het zuurstofgehalte. Er werden al weer kleine visje gesignaleerd, zelf aan de kaaimuur bij de brand. Grote vissen zoals diklipharders waren met de noorderzon verdwenen. In de zwaikom aan de Herdersbrug observeerde ik sifo's van levende strandgapers, een paar brakwaterpokken waren actief en ik vond een levende mossel. De lijken van de krabben waren eind augustus grotendeels verdwenen maar op dezelfde plaats lagen nu miljoenen lege doubletten van mosselen en Japanse oesters, sommige nog met de sluitspier erin. Blijkbaar profiteren de overlevende krabben van de massale sterfte van de tweekleppigen want ik vond geen rottende vleesresten. Van *Mnemiopsis leidyi* was eind augustus ook geen spoor meer te bekennen.

De brand was door de enorme omvang van de houtstapel voorspelbaar. Houtrecyclage is een industrietak die het milieu hoog in zijn vaandel plaatst. Dit voorval heeft echter een massa vervuilende stoffen het milieu ingejaagd, een fortuin aan manuren en middelen gekost, miljoenen dieren hebben er het leven bij gelaten. Hopelijk trekken de verantwoordelijken er hun les uit om in het vervolg dergelijke stoffen onder beheersbare omstandigheden te stockeren.

Literatuur

DE BLAUWE, H. (1999). Waterkwaliteit van de Zeebrugse achterhaven en het Boudewijnkanaal op basis van metingen uit 1996, 1997 en 1998. De Strandvlo, 19(4): 158-175

Foto: dode krabben (foto: H. De Blauwe)

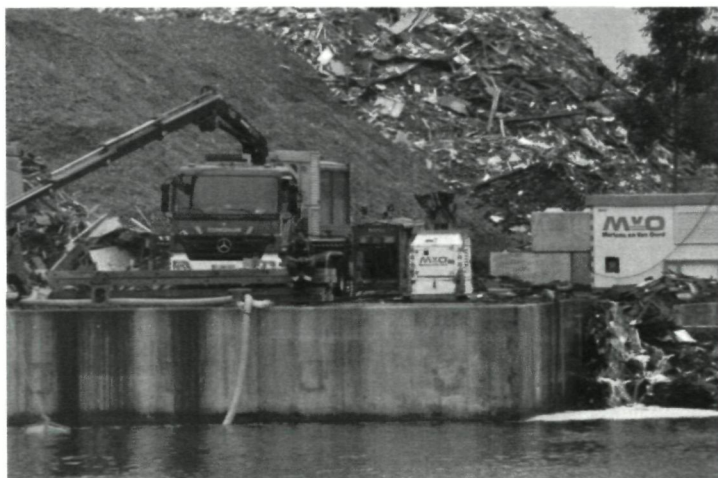

Foto: De bluswerken (Foto: H. De Blauwe)

**Watergang 6
8380 Dudzele**

Bryozoa op stenen van het Westhindergebied (Vlaamse Banken, Noordzee)

Hans De Blauwe en Francis Kerckhof

De zeebodem in het gebied van de Hinderbanken is op verschillende plaatsen bezaaid met stenen en keien. We vinden er silex, kalksteen, graniet, porfier en zandsteen. De keienvelden zijn soms met een dun laagje zand bedekt, maar in de dieptes tussen de zandbanken liggen de keien bloot en dan vormen ze natuurlijke riffen. Dergelijke grindbedden zijn ecologisch heel waardevol.

In de periode 1899-1914 neemt Gustave Gilson, voormalig directeur van het Koninklijk Belgische Instituut voor Natuurwetenschappen, stalen in het Belgisch deel van de Noordzee. Deze historische collectie in het KBIN toont een opmerkelijke biologische diversiteit in het Westhindergebied, zo'n 40 km uit de kust.

Tien jaar geleden (november 2004 en juni 2005) bemonsterde Jean-Sebastian Houziaux opnieuw het Westhindergebied om na te gaan of die grote biodiversiteit daar nog aanwezig is (Houziaux, 2005). Hij vond zones terug waar de typische fauna van harde substraten, zoals honderd jaar voordien was beschreven, nog steeds floreert, zij het met tekenen van degradatie en het verdwijnen van een aantal kwetsbare soorten. De ontdekking van deze relictgemeenschap bevestigt wel het potentieel voor het herstel van diverse grindbedgemeenschappen in Belgische wateren. Hiertoe dient in eerste instantie alle bodemverstoring te worden geweerd. De uitsluiting van bodemberoerende activiteiten wordt lokaal voorzien in het Marien Ruimtelijke Plan, waardoor hier kansen worden geboden.

De door Houziaux opgeviste stenen staan vol mosdierkolonies (De Blauwe *et al*, 2006). Een vergelijking tussen het materiaal van Gilson en dat van Houziaux toont dat sedert het begin van de 20ste eeuw alle opgericht groeiende soorten zoals *Flustra foliacea* en *Bugula* soorten verdwenen zijn. Van de korstvormende soorten vinden we in 2005 negentien soorten waarvan negen levend. De overige 10 soorten betreffen lege kalkskeletten die mogelijk al heel oud zijn.

Op 30 juni 2015 werden opnieuw stalen genomen in het Westhindergebied, in dezelfde zone waar Houziaux had verzameld. De staalname gebeurde, net als in de vorige campagnes, met speciaal materieel, de zogenaamde Gilsondreg die uiterst geschikt is om stenen te verzamelen. Het net wordt over een bepaalde afstand over de zeebodem geslept waarbij stenen, als die aanwezig zijn, in het net verzameld worden. In de meeste slepen in het bemonsterde gebied komen stenen voor. Ze zijn meestal begroeid met Driekantige

kalkkokerworm *Pomatoceros triqueter* en korstvormige mosdiertjes, andere organismen ontbreken meestal. Uit 2 slepen zijn een selectie stenen behouden om de mosdiertjes te identificeren en dat gebeurde door de eerste auteur (foto 1).

Op 20 stenen vinden we de negen zelfde soorten terug als in 2005: *Escharella immersa*, *Schizomavella cf. teresae*, *Electra pilosa*, *Microporella ciliata*, *Callopora dumerillii*, *Conopeum reticulum*, *Aspidelectra melolontha*, *Membranipora tenuis* en *Electra monostachys*. De eerste twee soorten zijn dominant en op elke steen aanwezig. De laatste drie groeien op slechts één van de stenen, het zijn soorten die dikwijls samen aangetroffen worden en dan meestal op grote tot middelgrote kleppen van bivalven. Op één van de stenen groeit ook een ritspok *Verruca stroemia*. De driekantige kalkkokerworm *Pomatoceros triqueter* overgroeit alle stenen. Opmerkelijk is dat alle mosdierkolonies en ook de kalkkokerwormen levend verzameld zijn en de stenen aan alle kanten bedekken. Op de stenen zijn geen resten gevonden van oude lege kalkskeletten van de mosdiertjes of kalkkokerwormen. Dit doet vermoeden dat deze stenen vrij recent en voor de eerste keer werden gekoloniseerd. De stenen kunnen ook niet langdurig in contact met zand geweest zijn omdat er anders minstens één zijde vrij van begroeiing zou zijn of lege kalkskeletten zou dragen. De stenen liggen op de staalnameplaats vermoedelijk los op elkaar gestapeld en zijn vrij recent beschikbaar gekomen als substraat. Dit kan te wijten zijn aan een natuurlijke verplaatsing van zand of aan een menselijke verstoring zoals visserij, zandwinning.

De mosdierkolonies zijn dominant aanwezig en we kunnen stellen dat deze gemeenschap een stabiele soortensamenstelling heeft. Op die manier vormen ze een belangrijke bron van waaruit de verarmde zeebodem opnieuw kan gekoloniseerd worden. De dominantie van *Escharella immersa* en *Schizomavella cf. teresae* is interessant, op alle andere plaatsen in België en Nederland is er een overwicht van *Electra pilosa* en *Conopeum reticulum*. Opmerkelijk is de aanwezigheid van *Membranipora tenuis*, een warmwatersoort waarvan fossiele resten (Plio – Pleistoceen) bijzonder algemeen zijn, onder meer in het zand afkomstig van de Vlaamse Banken waarmee de Belgische stranden de laatste jaren opgespoten werden. Pas onlangs is de recente aanwezigheid van deze soort in de zuidelijke Noordzee aangetoond (Kerckhof & De Blauwe, 2006).

Even belangrijk is de afwezigheid van recente exoten onder de mosdiertjes. Waarom recente? In feite stond de Noordzee tijdens de ijstijden droog en zijn alle soorten die er nu voorkomen ooit weer ingevoerd, ofwel door natuurlijke migratie of door toedoen van de mens). Opvallend is de afwezigheid van *Fenestulina delicia* op de stenen, een exoot die snel het Kanaal en de Noordzee heeft gekoloniseerd. De eerste Europese vondst dateert van 2002 aan de oostzijde van het Verenigd Koninkrijk (Wasson & De Blauwe, 2014). Ondertussen heeft die nieuwkomer Het Kanaal en de Noordzee veroverd met waarnemingen van Bretagne (schelpen in het litoraal en ondiep sublitoraal) over de steenstorten in windmolenparken op de Thorntonbank tot de keien op de Borkumer rifgronden en de Tiefe Rinne in Duitsland (De Blauwe *et al.*, 2014). *Fenestulina delicia*

leeft ondertussen ook in het gebied tussen Noord-Ierland en West-Schotland en bij de Shetlands (Wasson & De Blauwe, 2014).

Foto 1: Bestudeerde stenen stenen van het Westhindergebied (foto: Hans De Blauwe)

Summary

On stones collected in June 2015 in the vicinity of Westhinder sand bank (some 40 km off the Belgian coast) covered with encrusting Bryozoa and *Pomatoceros triqueter*, a stable community of 9 bryozoans was found: *Escharella immersa*, *Schizomavella* cf. *teresae*, *Electra pilosa*, *Microporella ciliata*, *Callopora dumerillii*, *Conopeum reticulum*, *Aspidelectra melolontha*, *Membranipora tenuis* and *Electra monostachys*. The introduced *Fenestrulina delicia* that has colonized European waters since at least 2002, has not been reported on stones in this area. Also some erect species such as *Flustra foliacea* and *Bugula* spec. that used to be common around 1900 were totally absent. The bryozoan assemblage found suggests that these stones had been colonized rather recently.

Literatuur

DE BLAUWE, H.; KERCKHOF, F.; HOUZIAUX, J.-S. (2006). Een opmerkelijke diversiteit aan Bryozoa (mosdierjjes) op de Hinderbanken: een tussentijds verslag. De Strandvlo 26(4): 125-134

DE BLAUWE, H.; KIND, B.; KUHLENKAMP, R.; CUPERUS, J.; VAN DER WEIDE, B.; KERCKHOF, F. (2014). Recent observations of the introduced *Fenestrulina delicia* Winston, Hayward & Craig, 2000 (Bryozoa) in Western Europe. In Rosso A., Wyse Jackson P.N. and Porter J. (eds) Bryozoan Studies 2013. Studi Trentini di Scienze Naturali 94, 45–51.

HOUZIAUX, J.-S. (2005). The Hinder Banks: yet an important region for the Belgian marine biodiversity? Mid-term scientific report, SPSDII project EV/36/45A, Belgian Science Policy Office. 89 p.

KERCKHOF, F.; DE BLAUWE, H. (2006). Over het voorkomen van *Membranipora tenuis* Desor, 1848 voor de Belgische kust, foutieve identificaties en het nut van museumcollecties. De Strandvlo 26(4): 141-143

WASSON, B.; DE BLAUWE, H. (2014). Two new records of cheilostome Bryozoa from British waters. Marine Biodiversity Records 7(e123): 4 pp. hdl.handle.net/10.1017/S1755267214001213

**Watergang 6
8380 Dudzele**

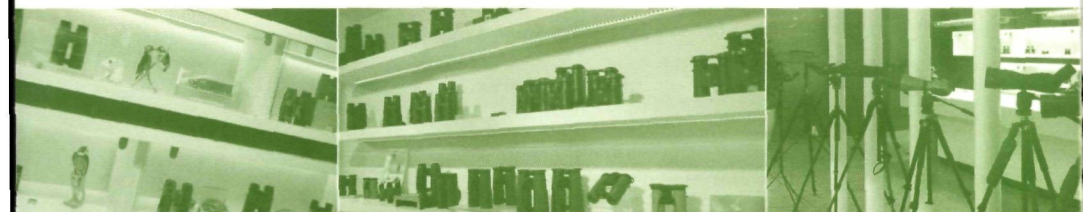
**Muscarstraat 14
8400 Oostende**

LYNX HD

8x30
10x30

UITZONDERLIJKE
LEDENKORTING!

SIGHTS OF NATURE

Natuurpunt Optiekshop
Sights Of Nature

Pieter De Conincklaan 108
8200 Brugge
T 050 31 50 01
F 050 31 68 47
www.sightsofnature.be

In Brugge vindt u de enige speciaalzaak van de Benelux voor verrekijkers, telescopen en microscopen. Sights Of Nature is reeds 30 jaar een begrip in binnen- en buitenland. U ontdekt er het volledige gamma van topmerken zoals Swarovski Optik, Kite Optics, ... In de winkel staat men garant voor deskundig advies en de beste service. In het eigen atelier kan u terecht voor alle herstellingen van hedendaagse maar ook uw oude optische instrumenten.

Sights Of Nature is officieel partner van Natuurpunt en ook gekend als de Natuurpunt-Optiekshop. Leden genieten er niet enkel korting... via elke aankoop schenken zij ook een grote bijdrage aan de werking van Natuurpunt!

